

MÜZİK, HALK VE GELENEK*

Jeff Todd TITON

Çev: Murat KARABULUT

Genel olarak konuşmak gerekirse, halk müziği, geleneksel ve sözlü olarak bir nesilden bir nesile aktarılan, her gün yer yüzüne iletişim ve sosyal etkileşimle sık sık uygulanan bölgeler ve etnik kökene bağlı müzik tarzlarından oluşur.

Başlangıçta folkloristler için (halk bilimciler), halk türkülerinin hem popüler müzikten (kâr amacı güdülen, medyada geniş yer alan ve profesyoneller tarafından uygulanan) hem de sanat müzigidinden (şehirli ve eğitilmiş elit kesim için bestelenip icra edilen) farklılık gösterir. Onlar, halk türkülerinin sadece tarımla uğraşan cahil köylüler arasında bulunabildiğini düşünüyorlardı... Okur yazarlık, şehirleşme ve modernizasyonun halk geleneğine karşı olduğu düşünülüyordu. Bu ifade halk türküsü öğrencilerinin, olmekte olan ve insan eliyle yapılmış bu değerli şeyleri korumaya mahkum olduğu ve yeni dünyada yaşayanların torunları arasında halk türküsünün yapı ve kalitesinin, türetilmiş ve düşük olabileceği anlamına geliyordu. Fakat, Avrupa köylü kültürlerinin çoğu, yirminci yüzyılda ortadan kayboldu. Halk bilimciler, halk türkülerinin, Avrupa ve Amerikan işçi sınıflarında, ve gerek kırsal bölgede ve gerekse de şehirlerde sıkı orunmuş etnik gruplar arasında hala canlı olduğunu gösterdiler. Gerçekte, çağdaş halk bilimciler göre halk müziginde strec insan eliyle yapılmış değerli şeylerden daha önemli hale gelmiştir ve bu gün halk türküsü sadece notalı bir metin olarak değil, o notalı metin olarak değil, o notalı metnin bir uygulaması icra edilmesi olarak düşünülüyor. Halk türküsünün anlamı, metninden, icra edildiği durumda vermek istediği mesajdan oluşur.

Halk müzigindeki sözlü iletişim, çoğu halk müziginin, resmi eğitim ve yazılı nota yolun-

* Richard Bauman, "Cultural Performance and Entertainment." Oxford University Press: 1992.

dan ziyade, taklit ve örnek yoluyla bizzat kişinin kendisi tarafından öğrenildiği anlamına geliyor. Bu öğrenme sürecinin sonucu, halk türkülerinin uygulamada var olmalarıdır. Yani, Beethoven'un dörtlü dizeleri gibi, nispeten daha kesin yazılı metinlerden ziyade çeşitli varyasyon ve şekillerde olmalarıdır. Üstelik, Afro-Amerikan kilise müziği gibi, bazı halk türküsü geleneklerinde müzik icra edilirken, irticalen söyleme ve değişme (varyasyon) teşvik edilir ki bu durum türkünün uygulamadan başka insan eliyle yapılmış değerli bir şey olmasına güçleştirir. Bir metin üzerinde okumadan ziyade kulak yoluyla müziği yakaladığı için, halk müzisyeninin sanatıyla kulağı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Kağıt üzerinde eğitilen müzisyen için müzik, basın aracılığıyla aktarıldığı için, ilişki hem görsel hem de işitseldir. Buna rağmen, bir notalı metinden müzik yapan klasik bir müzisyen bile, stil ve ifadeyi kulak yoluyla alır.

Yüzyüze iletişimdaki uygulama, halk müziginin, meslek çevre, sosyal sınıf, etnik millet, din bağ, lehçe, ırk, yaş, politik görüşüm cinsiyet ve benzeri özelliklerle yakından bağlantılı resmi olmayan paylaşılan deneyimi yansıttığı anlamına gelir. Halk türkileri, evde özel günler münasebetiyle halk grupları arasında, veya çoğu insanların dinleyici, oyuncu, dansçı ve şarkıcı olarak etkilendiği bulunup aktif rol aldıkları halk toplantı yerlerinde icra edilir. Kuzey Amerikada çağdaş halk müziği için en yaygın sahnelerden (yerlerden) birisi de, yerel müzisyenlerin ve ailelerinin, sık sık yemek, sosyalleşme ve müzik için toplandıkları, bunun için de genellikle akşamları veya bir hafta sonu öğleden sonrayı tercih ettikleri bir müzisyenin evidir. Çalışan müzik, eski şarkılar, ballad'lar ve geleneksel dans müzigidinden, radyo ve plaklarda çalınan eski ve yeni hit parçalara kadar fark-

hlik gösterir, ama bu metinde hepsi halk müziğidir.

Tüm halk sanatları gibi halk müziği, insanlarını duygularına ulaşma ve onları etkileme gücü gibi bir etkiye sahiptir. Etki, müziğin uygulanmasıyla olur ve müziğin uygulanması, özel bir kültürdür ve halk grubu içerisinde müziği icra edenler ve dinleyiciler tarafından anlaşılabilir kurallar ve prensiplere göre işler. Halk müziği, icra edenler ve dinleyiciler tarafından anlaşılabilir kurallar ve prensiplere göre işler. Halk müziği uygulamaları bilinçli olarak yapılır. Müzik uygulayıcıları ve halk grupları anlam ile uygulamayı birbirine bağdaştırır.

Halk müzisyenleri müziklerini safça ve yansınmaz bir şekilde uygulamazlar. Bunların çoğu, nadiren müzik eleştirmenlerinden oluşan profesyonel bir sınıfa veya yazılı bir müzik eleştirisine güvenerek, kendi aralarında repertuar ve müzik uygulamalarının durumlarını değerlendirirler ve müzakere ederler. Hafıza, halk müziğinde önemli bir rol oynar, sözlü olarak öğrenilen sadece hatırlanmaya yardımcı olmakla kalmaz aynı zamanda belirli müzikle, belirli insanlar, olaylar, duygular, semboller ve geçmişten gelen dini törenler arasında ilişki kurmamızı sağlar.

Geçen yüzyılda çeşitli etnik gruplar arasındaki kültürel uyanma hareketleri, halk müziği ve dansı miraslarını korumak için öz-bilinçli çaba göstermelerine neden olmuştur. Ve sık sık bu hareketler, sanat müziğini karakterize eden ve sözlü gelenek aleyhinde çalışmaya yönelik, yazılı nota, resmi dersler ve recitaler gibi konseratuarların metodlarının banalarını benimsemişlerdi. Latin Amerikada ve özellikle Doğu Avrupada, halk şenlikleri, festivalleri, yarışmaları bölgesel ve millî halk-türküstü ve dans grupları ve diğer bu tür aktiviteler, halk müziğini profesyonelleştirmeye yönelik ve onu yerel metninden çıkarır. İrlanda müziği İrlandada bir reneans geçiyor ve Amerika Birleşik Devletleri millî bir müzik teşkilatı, okulları, kulüpleri ve bölgesel ve millî müzik yarışmalarıyla çok iyi şekilde organize edilmiştir. Birçok halk grupları içerisinde, mesela Doğu Avrupada veya Afro-Amerikanlar arasında profesyonellerin sözcüğü olduğu ve toplumun halk türküstü geleneklerinin bazısını taşıdığı aynı zamanda bilinmelidir.

Yirminci yüzyılda birçok bölgesel ve etnik kökenli halk müzik repertuarları medya (ya-

ni radyo, kayıtlar, televizyon, çizgi filmler) aracılığıyla aktarılır. Bu medya eserleri, tüm müzisyenlerin taklit etmesi böylece beste ve metinleri düzeltmesi ve versiyon ve varyant (değişimler) aleyhinde çalışmalar için modeler olarak işlev görmüştü. Kayıtların öncesinde örneğin "blues şarkı" yapısı ve uzunluğu değişti, fakat kayıtlar ve radyo yeni bir norm kazandı ve bir 78-RPM plajını içine alabileceği çoğu müziğin şarkı uzunluklarını yaklaşık üç dakika olarak düşenledi.

1920'li yılların başlarında, Amerika Birleşik Devletleri'nin ticari ses kayıt şirketleri çeşitli etnik gruplar (Polonya'lılar, İrlanda'lılar ve Afro-Amerikanlar) için özel diziler hazırladı. Aynı zamanda, medya iletimi, yerel ve bölgesel repertuarları diğer bölgelere ve hatta diğer milletlere götürmüşlerdir ve meydana gelen müzikle ilgili karşılıklı etkileşim, çoğu sözlü olarak aynı zamanda da medya aracılığıyla aktarılan melez (karışık) stiller ve taslar yaratmıştır. Bu karşılıklı etkileşimlerin birçok örneklerinden birkaçı Salsa'yı (Latin müziği, Afrikan müziği ve Caz'ın "Puerto Rica" karışımı), Zyde co'yu (Cajun müziği; Latin ritimleri ve Ritim ve blues'un bir Louisiana Creole karışımı) 1960'li yılların İngiliz Rock'ını (İlk Rock and Rool'un gelenekleri, İngiliz müziği, Anglo-Amerikan halk müziği ve 1950'li yıllardaki Chicago'daki Afro-Amerikan blues'un karışımı) 1980'li yılların ortasından beri pahalı olmayan portatif kaset çalarlar medyayı büyük ölçüde halkın hizmetine sunmuştur ve şu anda halk, onları korumaktan ziyade ashında öğrenmek amacıyla medyadan ve kaset-çalara kaydetme işlemlerinden çok iyi şekilde faydalanmaktadır.

Halk müziğine sahip olan birçok Dünya kültürleri, halk ile diğer tür müzikleri birbirinden ayıran bir kavram olmayan varlıklarını korumaya devam ederler. Gerçekte, birçok kültürde müziğin kendisi için ayrı bir kelime yoktur. Fakat, halk müziği fikri Avrupada ve Yeni Dünyada en azından iki yüzyıldır vardır ve alelade insanların müziğini (halk müziğini) şehirlerde ve üniversitelerdeki eğitilmiş müzikten ayırt etmeye yardımcı olmuştur. Terim, Euro-Amerikan metninin dışında daha az faydalıdır. Hatta o metin içerisinde bile, diğerleri, etnik ve bölgesel kimliğin göstergesi olarak terim kucaklarken, halk gruplarının bazı üyeleri, terimin, müziklerini aşağıladığını düşünerek terimden dolayı gücenirler.